

УДК 783.1(477.83/.86):27-247:781.7

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2025-44-7>**Галина Володимирівна Яценко**

ORCID: 0009-0005-2380-3759

аспірантка кафедри музикознавства

та методики музичного мистецтва

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

galinayatsenko@ukr.net

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ РІЗДВЯНІ ТА ВОСКРЕСНІ ПАРАЛІТУРГІЙНІ ПІСНІ: ІСТОРИКО-РЕЛІГІЙНИЙ ТА МУЗИЧНО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Мета статті – проаналізувати західноукраїнські різдвяні та воскресні паралітургійні пісні на словесному, музично-теоретичному та виконавському рівнях. **Методологічною основою** дослідження є фундаментальний метод історизму, який є трансфером у висвітленні історико-релігійних та музикознавчо-аналітичних процесів. Він передбачає використання й таких методів як: історико-культурологічний, типологічний, індукції, дедуції, музично-аналітичний, та ін. **Наукова новизна статті** обумовлена висвітленням історико-релігійного становлення свят Різдва Христового та Воскресіння Христового, їхню інтеграцію в український соціокультурний простір. Вперше простежено історичне становлення двох найбільших християнських свят та акцентовано увагу на обрамленні їх відповідними паралітургійними піснями. Зроблено ґрунтовний музично-теоретичний та виконавський аналіз пісень, які виконуються впродовж сорока днів після святкування Різдва та Воскресіння Христового у церквах. **Висновки.** Словесні тексти аналізованих різдвяних та воскресних паралітургійних пісень розкривають смисли свят, до яких вони приурочені. Зокрема, різдвяні описують подію народження Дитятка Божого, а воскресні – божественність Воскресіння Ісуса Христа. Строфічні будови аналізованих пісень сформовані як під впливом середньовічної барокової поезій, так і способів народного піснетворення. У піснях «Бог Предвічний народився» та «Христос воскрес! Радість з неба ся являє» відчутні впливи середньовічної барокової строфіки (використання сапфічних побудов), а пісні «Нова радість стала» та «Сей день нам Господь Вишній дав» складені під впливом народнопісенної строфіки. Їхня ритміка та мелодика, зазвичай, споріднена з церковними богослужбовими піснеспівами. Адже становленню цих пісень властиві довші ритмічні тривалості (переважно четвертні

та половинні) та кантиленність мелодійного розгортання. Це, таким чином, відрізняє паралітургійні твори від традиційної ритмомелодики. Формотворення та ладозвукорядні будови вище аналізованих різдвяних та воскресних пісень в однаковій мірі споріднені з авторським бароковим музичним викладом і народнопісенним.

Ключові слова: «Богогласник», паралітургійні пісні, церковна коляда, воскресна пісня, формотворення.

Yatsenko Halyna Volodymyrivna, Postgraduate Student at the Department of Musicology and Methods of Musical Art of the Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

Western Ukrainian Christmas and Easter paraliturgical songs: historical-religious and music-analytical aspects

The purpose of this article is to trace the Ukrainian religious and cultural space. The study analyzes Western Ukrainian Christmas and Easter paraliturgical songs on three levels: textual, music-theoretical, and performative. **The methodological foundation** of the research is based on the fundamental principle of historicism, which enables a comprehensive examination of historical-religious and musicological-analytical processes. Additional methodologies include the historical-cultural, typological, inductive, deductive, and music-analytical approaches. **The scientific novelty of the article** lies in its investigation of the historical-religious development of the Nativity and Resurrection feasts and their integration into the Ukrainian socio-cultural context. For the first time, the study outlines the historical evolution of these two major Christian celebrations and emphasizes their liturgical framing through paraliturgical songs. A detailed music-theoretical and performative analysis is conducted on songs traditionally performed in churches during the forty-day periods following Christmas and Easter. **Conclusions.** The lyrics of the analyzed Christmas and Easter paraliturgical songs reflect the theological essence of the respective feasts. The Christmas songs narrate the birth of the Divine Child, while the Easter songs emphasize the divinity of Christ's Resurrection. The strophic structures of the songs show the influence of both medieval Baroque poetry and traditional folk composition techniques. In "Boh Predvichniy narodovsya" and "Khrystos voskres!", Sapphic stanzaic patterns typical of Baroque verse are evident. In contrast, "Nova radist' stala" and "Sei den' nam Hospod Vyshnii dav" exhibit folk strophic characteristics. Rhythmic and melodic elements are generally aligned with ecclesiastical chant traditions, characterized by extended rhythmic durations (primarily quarter and half notes) and cantilena-style melodic lines. These features distinguish paraliturgical songs from typical folk rhythmic-melodic models. The form-building and modal-tonal structures of the analyzed songs reflect a synthesis of Baroque compositional techniques and folk musical idioms.

Key words: "Bogoglasnyk", paraliturgical songs, church carol, resurrection song, form formation.

Актуальність теми статті полягає у висвітленні історико-релігійних та культурних процесів, які почали проявлятися в період

поширення християнської релігії в Україні. У першу чергу, це стосується відзначення великих та малих християнських свят, зокрема Господніх, Богородичних та приурочених святим, що потребували відповідного музично-поетичного супроводу. Для глибшого розуміння прихожанами їхньої сутності почали формуватися пісенспіви, які виконувалися перед, під час та після Святої Літургії й з часом отримали назву «паралітургійні пісні» (термін «паралітургійна пісня» використовує науковиця Ольга Зосім у статті «Західноєвропейські паралітургійні пісні в українській духовнопісенній традиції» [5]). В центральній Україні вони беруть початок з XVIIст., а на західноукраїнських землях – з XVIII ст. Свідченням цього є антологічна збірка «Богогласник», видана в м. Почасєві в 1791 р., в якій опубліковано 246 паралітургійних пісень, виконуваних під час великих та малих християнських свят. Якщо історія їхнього становлення, адаптація в українську духовну культуру та популяризація серед духівництва та широких верств населення порушувалися українськими вченими-музикознавцями Олександром Гнатюк, Ольгою Зосім, Юрієм Медведиком, Наталією Сиротинською, Іриною Бермес, та ін., то історико-релігійне та музично-аналітичне їхнє осмислення ще не достатньо вивчене.

Мета статті – простежити зародження та історичне становлення свят Різдва Христового та Христового Воскресіння в контексті їх адаптації в український релігійно-культурний простір, проаналізувати західноукраїнські різдвяні та воскресні паралітургійні пісні на словесному, музично-теоретичному та виконавському рівнях.

У християнській церкві два свята знаменують церковний рік – Різдво Христове та Воскресіння Христове. Перше – найвеличніше у річному календарі. Його почали відзначати у 386 році в Антіохії (Сирія). Пізніше святкування Різдва Христового було поширене у всьому християнському світі. Св. Іван Золотоустий назвав це свято «матір'ю всіх празників» [1]. Від цієї дати були встановлені й інші великі християнські свята: Богоявлення Господнє, Воскресіння Христове, Вознесіння Господнє, Свято Трійці. Говорячи про ці Господні свята, св. Іван Золо-

тоустий зазначав: «Якщо б Христос не народився по тілі, то і не христився б, – що дало Богоявління; і не розп'явся б, – а звідси Пасха; і не зіслав би святого Духа, – що творить П'ятдесятницю. Так, отже, від Христового Різдва вийшли всі ті празники наче різні струмки від одного джерела. І не тільки з цієї причини міг би цей празник слушно займати перше місце, але ще й тому, що подія цього дня – це найбільш подиву гідна з усіх подій» [1]. Упродовж кількох століть Різдво Христове було невіддільним від Богоявлення Господнього (його святкували 6 січня). І лише в 386 році Західна Церква почала відзначати це свято 25 грудня. Після прийняття християнства в Україні святкують його три дні з попереднім Свят-вечором. Тому Різдво Христове багате ритуальними обрядовими стравами, колядками, ходінням з вертепом [15, с. 130–137].

Найпоширенішими піснями, присвяченими Різдву Христовому, є церковні коляди (термін Івана Франка). Термін «церковні коляди» в науковий обіг вперше запровадив Іван Франко у статті «Наші коляди» [16, с. 7]. Зауважимо, що вперше вони появилися в рукописних співаниках, що датовані XVII–XVIII століттями [7; 12; 13]. У нотних виданнях – «Богогласнику», виданому в м. Почаєві в 1791 році, опубліковано 24 коляди. Серед них такі, як: «Небо і земля нині торжествують», «Вселенная веселися», «Стань Давиде з гусями», «Нова радість стала, яка не бувала», «Христос родився, Бог воплотився», «Не плач Рахиле, «Дивная новина, нині Панна Сина», «Виді Бог виді», та інші. Найпоширенішою серед них є коляда «Бог Предвічний народився». Ця коляда широко побутує на західноукраїнських землях й сьогодні. Кожна християнська родина її співає після споживання Святої вечері. Крім цього, нею розпочинається кожна Свята Літургія упродовж Різдвяних свят. Зокрема її першу строфу виконують після виголошення священником тексту «Благословенне Царство...».

У коляді «Бог Предвічний народився» розповідається про прихід Спасителя через Його народження заради спасіння людства від гріхів. Крім цього, описано епізоди, які супроводжували появу на світ Божого Дитяти та несення йому дарів пастушками та трьома царями зі Сходу. Строфа коляди «Бог Предвічний

народився» складається із чотирьох віршів і адонія. Її складочислова будова наступна: 4+4//3+3//3+3//5//. Загалом, ця строфа близька до сапфічної. На це звернула увагу й Христина Зайченко, зазначаючи: «...адже вона творить чотири вірші гетероритмічної будови, останній з яких – адоній – за ритмічною будовою є мікромоделлю сапфічного» [4, с. 92].

Коляді «Бог Предвічний народився» властивий регулярночасокількісний ритм. Це зумовлено зміщенням акцентуації силаботоніки у 3, 4, 5, 6 сегментах. Таку зміну метричних наголосів у церковних піснях зустрічаємо часто (див. Приклад 1).

1.

Бог Пред-віч-ний на-ро-див-ся. Прий-шов десь із не-бес, щоб спасти люд-ській вєсь, і у-ті-ши-вся.

Коляді «Бог Предвічний народився» властива кантиленна мелодика. Адже її виконують у повільному темпі, із розспівуванням окремих складенот у 2, 3, 5, 6 тактах. До речі, цю коляду завжди виконують урочисто, з благоговінням. Для неї властива спонукальність у становленні інтонаційного контуру. Це пов'язано з тим, що кожна її мелодійна фраза розгортається способом сходження зверху вниз.

Аналізованій коляді властивий простий період, що складається із чотирьох музичних речень, з яких четверте укорочене (подано у формі адонія). Її форматворча модель наступна:

A B V/ c
ав сс/ с//с/// d.

Така музична форма має наскрізний розвиток й уподібнена до давніх церковних піснеспівів. Плагальне поєднання двох іонійських тетраходів творить ладозвукорядну будову цієї коляди. Саме такий (октавний) діапазон впливає з гармонічного способу мислення її творця. Коляда «Бог Предвічний народився» викладена у збірці «Колядки, або пісні з нотами на Різдво Христове» (Жовква, 1925) двоголосом, способом терцієвої втори [10].

Найбільшого поширення на західноукраїнських землях набула церковна коляда «Нова радість стала». Вперше вона була опублікована у «Богогласнику» (Почаїв, 1791). Її передрук був зроблений у збірці «Колядки або пісні з нотами на Різдво

Христове» (Жовква, 1925). Саме у такому варіанті вона поширена на всіх західноукраїнських землях. У деяких селах цю коляду в такому ж варіанті виконують і до сьогодні. Крім цього, у 1912 році в Галичині з'явилася збірка «Українські колядки та щедрівки» Кирила Стеценка в обробці для мішаного хору. Записи цих різдвяних пісень зроблено у селах центральної України. У цій збірці присутній варіант мелодії коляди «Нова радість стала», відмінний від публікації у «Богогласнику» (див. Приклади 2а, 2б).

2а. Богогласниковий варіант

2б. Стеценковий варіант

До речі, варіант Стеценкової обробки мелодії «Нова радість стала», що більш наближений до традиційного народного співу, набув поширення на західноукраїнських землях і останнім часом майже повністю витіснив варіант «Богогласника». У словесному тексті коляди «Нова радість стала» зафіксовано подію народження Божого Дитяти у Вифлеємській ясині. Цю подію оспівують піснями Ангели, а разом з ними – і весь християнський люд.

Варіанти коляди «Нова радість стала» укладені в дворядкову строфу нерівноскладової будови з автоматичним повторенням другого вірша. Її складочислення наступне: 6+6[4+4+6]2. Така строфа, за Філаретом Колесою, «... вказує на чуже походження форми (вірш 6+6//4+4+6 поширений особливо в народній поезії західних слов'ян)» [9, с. 136]. А це засвідчує, що авторами церковних коляд, зазвичай, були священники, які навчалися на західноєвропейських музично-поетичних прикладах, й тому часто адаптували їх на український пісенний ґрунт.

Ритм коляди «Нова радість стала» регулярночосокількісний. Його метричну основу складає поєднання шестидольного розміру (у 1, 2 і 5 тактах) та тридольного (у 3 та 4 тактах). Така метроритмічна зміна продиктована силаботонікою словесного тексту.

Мелодика коляди «Нова радість стала» у двох аналізованих варіантах – кантиленна. Цьому сприяють помірний темп виконання та радісний характер, незважаючи на її еолійське забарвлення. Мелодія коляди розгортається способом однієї інтонаційної хвилі. Особливо це відчутно у зіставленні першої, другої мелодійних фраз з третьою і четвертою. На це вказує вузький амбітус мелодій двох варіантів (для богогласникової властивий еолійський пентахорд із приставною верхньою секундою, а для Стеценкової – еолійський тетрахорд із субсекундою). Формотворча модель аналізованої коляди наступна:

А	:В:
а а/	в в/ а//

Такий спосіб поєднання музичних речень, на думку Філарета Колесси, утворився під впливом середньовічної барокової поезії, зокрема сербської [9, с. 136] (Див. Приклад 2а, 2б).

Зауважимо, що мелодія, опублікована у збірці «Коляди, або пісні з нотами на Різдво Христове», подана у двоголосому виконанні (лише в передостанньому та останньому тактах з'являється триголосся). У збірці «Українські колядки та щедрівки» (1911) мелодія коляди опрацьована для мішаного і однорідного хору (див. Приклад 2б).

Найвеличніше свято в церковному календарі – Воскресіння Христове. Воно належить до найбільш радісних і урочистих свят. З цього приводу Йоан Золотоустий у своїй проповіді в День Святої Пасхи виголосив: «Де твоє, смерте, жало? Де твоя, аде, перемога? Воскрес Христос і ти провалився. Воскрес Христос і впали демони. Воскрес Христос і радіють ангели. Воскрес Христос і життя панує. Воскрес Христос і нема ні одного мерця в гробі, бо Христос воскрес із мертвих і став первістком померлих» [8, с. 144]. Саме ці слова святого отця Церкви Йоана Золотоустого про Христове Воскресіння є доказом істинної святенності Сина Божого.

У народі склалося кілька назв свята Христового Воскресіння: День Святої Пасхи («Пасха» походить від старовірського слова «песах», що означає «перехід» [3, с. 162]) і Великдень («Великдень» походить від великого дня, бо «Того дня, як Христос Воскрес, сонце з радості не заходило, і день був великим, тому й назва Великдень» [6, с. 287]). На початку встановлення Свята Пасхи воно було сумним, адже означало перехід Ісуса Христа від життя до смерті. Й лише у II столітті це свято набуло смислу радості, бо розкривало сенс Христового Воскресіння. Тому Собор в Нікеї у 325 р. встановив святкування Воскресіння Христового в неділю, після повні місяця у період весняного рівнодення [8, с. 146–148]. У VI столітті Вселенський Собор встановив святкування Воскресіння Христового впродовж семи днів. Найурочистішими серед них були перших три дні. Після Воскресної Літургії на подвір'ї церков відбувалося посвячення страв (пасок, крашанок, писанок, м'ясної їжі, хрону, та ін.), які споживали за святковим столом. Загалом Христове Воскресіння – основа основ християнської релігії. Адже воно – найсильніший доказ «правдивості науки Христа» [8, с. 151].

Воскресні пісні вперше зафіксовані в антології «Богогласник» (1791). Тут подано 9 пісень. Серед них: «Ісус днесь із гроба встає», «Іерусалиме свѣтель над звѣзди», «Іграй Іерусалиме новий», «Хвалу Богу воздати премного», «Ізыйдѣте Ангелов лики», «Соторжествуйте вси купно нинѣ», «Христос Господь воскресє», «Іерусалиме днеси празднуй радость», «Воскликнѣмо, пѣснь почнѣмо» [2, с. 114–140]. У збірці «Церковні пісні» (Жовква, 1926) опубліковано 16 Воскресних пісень. Із них чотири («Іерусалиме свѣтел над звѣзди», «Іграй Єрусалиме новий», «Ісус днесь із гроба встає», «Христос Господь воскресє») передруковано із почаївського «Богогласника». Дванадцять – нові пісні («Сей день», (о. Івана Дуцька), «Согласно заспіваймо», «Христос воскрес! Велико дзвін», «Христос воскрес! Веселий день», «Христос воскрес! Ликуйте нині» (о. Володимира Стеха), «Христос воскрес! Під небазвід» (о. Йосифа Кишакевича), «Христос воскрес! Радість з неба» (о. Сильвестра Лепкого), «Христос воскрес! Боже сонце» (о. Івана Дуцька), «Христос воскрес»

(о. В. Стех), «Христос воскрес», «Христос воскресє», «Христос воскресє» (о. Володимира Стеха), «Христос Господь воскресє») написані впродовж другої половини XIX – початку XX століть. Шість – подані без зазначення авторів.

Найпоширеніші серед них – «Христос Воскрес! Радість з неба ся являє»¹ та «Сей день нам Господь Вишній дав». Ці пісні до сьогодні виконуються під час свята Воскресіння Христового у західноукраїнських церквах. Паралітургійна пісня «Христос Воскрес! Радість з неба ся являє» вперше опублікована у збірці «Церковні пісні» (Жовква, 1926). Її співають прихожани під час обходу церкви з процесією після Воскресної Святої Літургії, а також перед та після Служби Божої, під час Святого Причастя упродовж сорока днів аж до Господнього Вознесіння.

У словесному тексті пісні «Христос Воскрес! Радість з неба ся являє» закладено велику радість з події Воскресіння Господнього та благоговіння християн з цього приводу. Тут зафіксовано, що Воскресіння Христове принесло на землю оновлення природи, людських душ, надію на їх спасіння та мир.

Паралітургійна пісня «Христос Воскрес! Радість з неба ся являє» укладена у п'ятирядкову строфу нерівноскладової будови із однорядковим заспівом та однорядковим приспівом. Її складочислова формула наступна: 34+4//C4+4//4+4//4+4//4+4//4+3//П4+4//. Така строфічна матриця аналізованої пісні належить до рідкісних як в бароковій середньовічній поезії, так і в українській пісенній творчості. Це, без сумніву, – творча знахідка її автора о. Сильвестра Лепкого. Саме такою формою структурування словесного тексту пісні він виявився як неординарна творча особистість. До речі, як зазначає Філарет Колесса, «восьмискладовий вірш 4+4 належить до найстаровинніших і разом

¹ Про авторство слів і мелодії цієї пісні ми дізналися зі статті Остапа Черемшинського «Земленька зі сну збудилась». У ній він зазначав: «Отець Сильвестр Лепкий сам складав церковні пісні для народу, зокрема воскресні, дуже поетичні й мелодійні. Одна із них – «Христос воскрес!», яку співають у церквах в Україні: «Христос воскрес! Христос воскрес! Земленька зі сну збудилась, В трави й квіти замаїлась, Звір і птичка веселиться, Миром Божим світ краситья, Люди! Мир дав Бог з небес: Христос воскрес! Христос воскрес!» [19].

з тим до найбільш поширених пісенних форм. І подибується часто він не лише в щедрівках, веснянках, у піснях весільних, новорічних (на Маланку) й приколискових піснях, але також в історичних і в побутових» [9, с. 126].

Аналізованій пісні властивий регулярночасокількісний ритм. Це зумовлено присутністю зміщення метричних наголосів у 1, 2, 3, 13 тактах (див. Приклад № 3).

3.

Христос воскрес! Христос воскрес! Радість з неба ся являє-є, Пасха красна дотори-єт радуйте ся наро ми ні, Бог дає намі сей розуми,
 Бог дає ра-дість нам з не-ба: Хри-стос воскрес-пе! Хри-стос воскрес-пе!

До речі, метричне зміщення ритму в церковних піснях зустрічається частіше, ніж у народних, адже це продиктовано нерівномірністю силаботоніки в окремих пісенних віршах.

У пісні «Христос Воскрес! Радість з неба ся являє» відчутне домінування моторики над кантиленністю. Адже вона виконується, зазвичай, під час Воскресних урочистих процесій. Мелодія цієї пісні побудована на розповідному зіставленні її інтонаційних ланок. Саме у ній простежується секвенційне зіставлення окремих мелодійних фраз. Зауважимо, що заспів побудований на закличних інтонаціях, що є основними ступенями звукоряду. І саме такий інтонаційний хід надає мелодії пісні урочистості та святковості з нагоди Христового Воскресіння.

Незвичайною в аналізованій пісні є і її форматворча модель. Адже вона складається із однорядкового заспіву, п'яти музичних речень, з яких перше автоматично повторюється, і однорядкового приспіву. Її музична форма наступна:

З	А			
	ав			
С	:В:	В/	С/	Д
	сс/	с//с///	с////с/////	с////////д
П				
	А/			
	а/а//			

Саме таке структурування є тричастинним на композиційному рівні і тим же відрізняється від традицій українського народного віршування.

Воскресну пісню «Христос Воскрес! Радість з неба ся являє» складає плагальне поєднання іонійського гексахорда з іонійським тетрахордом. Саме така ладозвукорядна побудова цієї пісні засвідчує про її пізні походження, а загалом впливає із гармонічного способу мислення її автора (тут присутні всі основні ступені октавного ладозвукоряду).

Аналізована паралітургійна пісня подана у збірці «Церковні пісні» (Жовква, 1926) у двоголосі, способом терцієвої втори із унісонним становленням у першому такті.

Улюбленою серед прихожан є й воскресна пісня «Сей день нам Господь Вишній дав». Її словесний текст розкриває подію Воскресіння Христового. У ньому зафіксовано, що у цей день християни вітають один одного словами «Христос Воскрес! Воістину Воскрес!» і радіють з приводу цього величного свята. У словесному тексті наголошено на братанні усіх християн та дотримуванні ними миру і злагоди.

Наближеною до українських народних пісень є її строфічна будова. Адже їй властива дворядкова строфа нерівноскладової будови із зовнішнім приспівом дворядкової рівноскладової будови. Вона укладена в наступну складочислову формулу: $5+3+7//4+4+7//\Pi[7+7]2$. Вище зазначена строфічна модель притаманна багатьом паралітургійним церковним пісням. Вона, скоріше всього, сформована під впливом традиційної народнопісенної творчості. Про це свідчить зіставлення дворядкової строфи з однорядковим приспівом, які часто зустрічаємо в багатьох українських обрядових та побутових народних піснях [11, с. 87].

У пісні «Сей день нам Господь Вишній дав» яскраво проявляється регулярна часокількісність. Адже тут присутня змінна метричного становлення (у 1, 4, 5, 7, 8, 9 тактах – чотиридольний метр; у 2 такті – тридольний; у 3, 6 тактах – дев'ятидольний; у 10 такті – шестидольний). Така метрична змінність, зазвичай, впливає з акцентуації наголосів у словесному тексті (див. Приклад 4).

4.

Сей день нам Господь Вишній дав, то день светий, великий, Спа-си - тель наш із горю-бу встав, царству - є нам на - ні - ки. Чудо, чудо всіх чудес,

іс - тин - но Хри-тос воск - рес! Чу - до, чу - до всіх чу - доє, іс - тин - но Хри-тос воск - рес!

У Воскресній пісні «Сей день нам Господь Вишній дав» відчутна кантиленність мелодичного становлення. Їй властивий помірний темп і величний характер, часто уживаний під час співу у церквах. Мелодія в аналізованій пісні розгортається питальним способом, тобто творить одну інтонаційну хвилю. Така мелодійна вузькооб’ємність споріднена з народнопісним мелосом.

Формотворча модель аналізованої пісні наступна:

СА	В	ПС	Д
авс	dd/c/	ee/	ee//

Такий принцип формотворення, ймовірно, походить з традицій писемного музичного творення. Адже поєднання двох простих формотворчих структур творить групу паралітургійних піснеспівів пізнішого походження.

Воскресній пісні «Сей день нам Господь Вишній дав» властивий іонійський гексахорд із субсекундою. Такий спосіб ладоутворення переважно властивий церковним паралітургійним пісням. Адже у ньому є усі підстави для гармонічного способу виконання пісні.

Висновки. Словесні тексти аналізованих різдвяних та воскресних паралітургійних пісень «Бог Предвічний народився», «Нова радість стала», «Христос воскрес! Радість з неба ся являє», «Сей день нам Господь Вишній дав» розкривають смисли свят, до яких вони приурочені. Зокрема, різдвяні описують подію народження Дитятка Божого у всіх її побутових обставинах, а воскресні – божественність Воскресіння Ісуса Христа.

Строфічні будови аналізованих пісень сформовані як під впливом середньовічної барокової поезій, так і способів народного піснетворення. Зокрема, у піснях «Бог Предвічний народився» та «Христос воскрес! Радість з неба ся являє» відчутні

впливи середньовічної барокової строфіки (використання сапфічних побудов), а пісні «Нова радість стала» та «Сей день нам Господь Вишній дав» складені під впливом народнопісенної строфіки. Їхня ритміка та мелодика, зазвичай, споріднена з церковними богослужбовими піснеспівами. Адже становленню цих пісень властиві довші ритмічні тривалості (переважно четвертні та половинні) та кантиленність мелодійного розгортання. Це, таким чином, відрізняє паралітургійні твори від традиційної ритмомелодики. Формотворення та ладозвукорядні будови вище аналізованих різдвяних та воскресних пісень в однаковій мірі споріднені як з авторським бароковим музичним викладом, так і з народнопісенним. Зафіксовані у збірках «Колядки або пісні з нотами на Різдво Христове» (Жовква, 1925) та «Церковні пісні» (Жовква, 1926), різдвяні та воскресні пісні подані двоголосо способом терцієвої втори з орієнтуванням на гармонічний спосіб їх виконання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бєсида в день Різдва Спасителя нашого Ісуса Христа. *Повне зібрання творінь святителя Іоана Золотоустого*. К.: Вид. Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2009. Том 2. Книга 1. 592 с.
2. Богогласник: пісні благоговійня празником господьским, богородичним і нарочитих святих. Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1790.
3. Дорожинський Д. Свящ. Празники церковного року. Львів : Свічадо, 2020. 400 с.
4. Зайченко Х. С. Сапфічна строфа в апокрифічних колядках Західного Поділля. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Сер. Мистецтвознавство*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. № 3. С. 90–96.
5. Зосім О. Західноєвропейські паралітургійні пісні в українській духо-внопісенній традиції. Інформаційно-культурний простір: європейський вибір України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 7-8 грудня 2007 р.). Ч. 2. / Мін-во культури і туризму, ДАКККіМ. К.: ДАКККіМ, 2008. С. 173-175.
6. Лларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу. Вид. друге. Київ: АТ «Обереги», 1994. 424 с.
7. Кам'янський «Богогласник». 1734. Рукопис. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, фонд І. Франка, од. зб. 4784.
8. Катрій Ю. о. Пізнай свій обряд. 2-ге вид. Нью Йорк, Рим: оо. Василіан, 1982. Т. 1. 493 с.

9. Колесса Ф. Ритміка українських народних пісень. Ф. М. Колесса. *Музикознавчі праці*. Київ : Наукова думка, 1970. С. 25–237.

10. Коляди, або Пісні з нотами на Різдво Христове. Жовква: Печатня оо. Василян, 1925. 80 с.

11. Смоляк О. Основи теорії народнопісенних творів. Посібник, вид. 2, доповн. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. 140 с.

12. Супральський «Богогласник». 1740–1750 рр. Рукопис. Бібліотека Литовської академії наук, F-19-233.

13. Співаник Захарія Дзюбаревича. 1728–1730 рр. Рукопис. Бібліотека Національної академії наук України (БРАН), основна збірка, од. зб. 16.6.29.

14. Стеценко К. Українські колядки та щедрівки. Київ: Вид. Леона Ідзиковського, 1911. 50 с.

15. Українське народознавство / За ред. С. П. Павлюка, Г. Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва. Львів: Фенікс, 1994. 608 с.

16. Франко І. Я. Наші коляди. *Зібрання творів*: в 50 т. Київ : Наукова думка, 1980 р. Т. 28, с. 7–41.

17. Церковні пісні / упоряд. І. Г., ЧСВВ. 5-те вид. Жовква : оо. Василян, 1926. 358 с.

18. Церковні пісні / упоряд. О. Смоляк. Тернопіль, 1994. 103 с.

19. Черемшинський О. Земленька зі сну збудилась. *Свобода*. 2005. 14 трав. (№ 49 (1921)). С. 6.

REFERENCES

1. Besida v den Rizdva Spasytelia nashoho Isusa Khrysta [Homily on the Day of the Nativity of Our Lord Jesus Christ]. (2009). In Sviatytel Ioan Zolotoustyi [Saint John Chrysostom], *Povne zibrannia tvorin* [Complete Works] (Vol. 2, Book 1, pp. 1–592). Kyiv: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu. [in Ukrainian].

2. Bohohlasnyk: pisni blahohoviiniia prazdnykam hospodskym, bohorodychnym i narochytykh sviatykh [Bogoglasnik: Reverent Songs for the Lord's, Theotokos's, and Notable Saints' Feasts]. (1790). Poचाiv: Drukarnia Uspenskoho monastyria. [in Ukrainian].

3. Dorozhynskiy, D. (2020). Praznyky tserkovnoho roku [Church Holidays]. Lviv: Svichado. [in Ukrainian].

4. Zaichenko, K. S. (2012). Sapphichna strofa v apokryfichnykh koliadkakh Zakhidnoho Podillia [Sapphic Stanza in Apocryphal Carols of Western Podillia]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni V. Hnatiuka. Serii: Mystetstvoznavstvo* [Scientific Notes of Ternopil National Pedagogical University named after V. Hnatiuk. Series: Art Studies], 3, 90–96. [in Ukrainian].

5. Zosim, O. (2008). Zakhidnoevropeiski paraliturgiini pisni v ukrainkii dukhovnopisennyi tradytsii [Western European Paraliturgical Songs in the Ukrainian Spiritual Song Tradition]. In *Informatsiino-kulturnyi prostir: yevropeyskyi vybir Ukrainy: Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovy-*

praktychnoi konferentsii [Information and Cultural Space: European Choice of Ukraine: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference] (pp. 173–175). Kyiv: DAKKKiM. [in Ukrainian].

6. Ilarion, Mytropolyt. (1994). Dokhrystiianski viruvannia ukrainskoho narodu: Istoryko-relihiina monohrafiia [Pre-Christian Beliefs of the Ukrainian People: A Historical-Religious Monograph] (2nd ed.). Kyiv: AT “Oberehy”. [in Ukrainian].

7. Kam’ianskyi “Bohohlasnyk” [Kamianets “Bogoglasnik”]. (1734). Manuscript. Instytut literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrainy [Institute of Literature named after T. H. Shevchenko of the National Academy of Sciences of Ukraine], Fond I. Franka, od. zb. 4784. [in Ukrainian].

8. Katrii, Yu. o. (1982). Piznai svii obriadi [Know Your Rite] (2nd ed., Vol. 1). New York, Rome: oo. Vasyliian. [in Ukrainian].

9. Kolessa, F. M. (1970). Rytmyka ukrainskykh narodnykh pisen [Rhythmics of Ukrainian Folk Songs]. In F. M. Kolessa, Muzykznavchi pratsi [Musicological Works] (pp. 25–237). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].

10. Koliady, abo Pismi z notamy na Rizdvo Khrystove [Carols or Songs with Notes for Christmas]. (1925). Zhovkva: Pechatnia oo. Vasyliian. [in Ukrainian].

11. Smoliak, O. (2019). Osnovy teorii narodnopysenykh tvoriv [Fundamentals of the Theory of Folk Song Works] (2nd ed., revised). Ternopil: Vydavnytstvo Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni V. Hnatiuka. [in Ukrainian].

12. Supralskyi “Bohohlasnyk” [Suprasl “Bogoglasnik”]. (1740–1750). Manuscript. Biblioteka Lytovskoi akademii nauk [Library of the Lithuanian Academy of Sciences], F-19-233. [in Ukrainian].

13. Spivanyk Zakhariia Dziubarevycha [Zakharii Dziubarevych’s Songbook]. (1728–1730). Manuscript. Biblioteka Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy (BRAN) [Library of the National Academy of Sciences of Ukraine], Main Collection, od. zb. 16.6.29. [in Ukrainian].

14. Stetsenko, K. (1911). Ukrainski koliadky ta shchedrivky [Ukrainian Carols and Shchedrivkas]. Kyiv: Vydavnytstvo Leona Idzykivskoho. [in Ukrainian].

15. Ukrainske narodoznavstvo [Ukrainian Ethnology]. (1994). (S. P. Pavliuk, H. Y. Horyn, & R. F. Kyrchiv, Eds.). Lviv: Feniks. [in Ukrainian].

16. Franko, I. Ya. (1980). Nashi koliady [Our Carols]. In Zibrannia tvoriv: v 50 t. [Collected Works: in 50 Volumes] (Vol. 28, pp. 7–41). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].

17. Tserkovni pisni [Church Songs] (I. H., ChSVV, Ed.). (1926). 5th ed. Zhovkva: oo. Vasyliian. [in Ukrainian].

18. Tserkovni pisni [Church Songs] (O. Smoliak, Ed.). (1994). Ternopil. [in Ukrainian].

19. Cheremshynskyi, O. (2005, May 14). Zemlenka zi snu zbudylas [The Earth Awoke from Sleep]. Svoboda, (49), 6. [in Ukrainian].